

მეურნეობით და „ქომაგობით“ მიღებული, „ერთობით სავსეობის უსაფრთხოება“ (ახალი ეთნოგრაფიული მასალების მიხედვით)

დავით შავიანიძე

ისტორიის დოქტორი, ასოცირებული პროფესორი, ქუთაისის უნივერსიტეტი, საქართველო
davit.shavianidze@unik.edu.ge

საკვანძო სიტყვები: ეკონომიკის/„სოციალური რეალობის“, „საოჯახო მეურნეობა“, „ერთობით მიღებული სავსეობის უსაფრთხოება“/„მატერიალურ-ყოფითი მონაპირიგებულობა“, „ქომაგობა“.

J.E.L. classification: N0, N8, D1

ანოტაცია

ადამიანის მატერიალური მოთხოვნილებები, ეკონომიკური კეთილდღეობა დღემდე პრიორიტეტულია. ამ გზაზე განმსაზღვრელი შეიძლება იყოს ტრადიციული მიდგომები და შედეგზე გათვლილი სტიმულის მომტანი რწმენიანი ქმედებანი. ინდუსტრიული ეპოქის და აწმყოს გლობალური პროცესების გავლენით განაპირობებული ეკონომიკის/„საოჯახო მეურნეობა“ შესახებ ვიმსჯელებთ ერთმანეთთან კავშირში მყოფი ტერმინების - „საოჯახო მეურნეობა“, „ერთობით მიღებული სავსეობის უსაფრთხოება“/„მატერიალურ-ყოფითი მოწესრიგებულობა“, „ქომაგობა“ შესახებ მოძიებული მასალების ანალიზით.

შესავალი

ტრადიციულ მიდგომა-დამოკიდებულებებით შექმნილ, მართულ საოჯახო-სათემო მეურნეობაში დღესაც მზარდია ეკონომიკურად ძლიერი ყოფის მოთხოვნადობა. ეკონომიკის/„სოციალური რეალობის“ წეს-ტრადიციებთან მიმართების საკითხს წარმოვადგენთ ჩვენ მიერ საქართველოს სხვადასხვა თემში, ბოლო ათი წლის განმავლობაში მოძიებული უკვე ცნობილი მასალის შედარებითი ანალიზის საფუძ-

ველზე. ერთმანეთს შევუდარებთ სამეცნიერო ლიტერატურაში დადასტურებულ და ჩვენ მიერ ბოლო მეოთხედი საუკუნის განმავლობაში საქართველოს სხვადასხვა ისტორიულ-ეთნოგრაფიულ ერთეულში მოძიებული მასალებს.

ცნობილია, რომ ეკონომიკა მეურნეობის წარმოებასთან, განაწილებასა და მოხმარებასთან დაკავშირებული სამეურნეო საქმიანობის ერთობლიობაა (მენქიუ, 2008:4). ძლიერი ეკონომიკის/„ერთობით მიღებული სავსეობის უსაფრთხოების“ შესაქმნელად მთავარი იყო „მეურნეობის „სწორად გაძლოა“. უმნიშვნელოვანეს როლს თამაშობდა ბუნებრივი რესურსების გონებრივი მართვა-ათვისება, „სავსე მეურნეობის“ მომხმარებლური საკითხების ორგანიზება.

სამეურნეო-ეკონომიკური კუთხით მდგრადობასთან ბმაშია: სტუმართ-მასპინძლობის და ტრაპეზობის ტრადიცია; ოჯახის უფროსი მამაკაცისგან და „ოჯახის დამბრუნებელი ქალისგან“/„ვარცლ-ბურჯის ქალი“ საოჯახო მეურნეობის მართვის და „მატერიალურ-ყოფითი მოწესრიგებულობის“ ამსახველი და სხვა სინამდვილე.

ძირითადი ნაწილი

ეთნოგრაფიული მასალები ადასტურებენ მთელ საქართველოში სტუმრისთვის მზაობის შესახებ, როგორც სახლის ოთახების მოცულობით, ისე ყოფითი ცხოვრების სხვა მახასიათებლებით. **შდრ., ეთნოგრაფიული მასალა:** აჭარაში ფართოდ იყო გავრცელებული „**სასტუმრო სახლები**“, „გამობეჭილი შეშით და არამალფუჭებადი პროდუქტებით: ყველი, ფქვილი, მარილიანი კარაქი, თაფლი. დღეს აჭარაში საცხოვრებელი კომპლექსის განსაკუთრებული ნაწილი „**სასტუმრო ოთახია**“; „მეგრელი კაცი, ვისაც სტუმარი არ უნდა „ღურელიენია“. სამეგრელოში სტუმრის „სიყვარულის დასტურად“ სახლის მშენებლობის დროს აკეთებენ ყველაზე დიდ „ზალას“. ყველგან საქართველოში სტუმრის სასურველობაზე მიანიშნებს გამოთქმები: „**სტუმარი ღვთისაა**“; „**სახლობა მაშინ იცინის, როცა სტუმარი გყავს**“; „**სტუმარს ოჯახის უფროსი დაუთმობდა საკუთარ სკამს**“.

ქართველობის უმნიშვნელოვანეს ტრადიულ წესს, სტუმრობას თან სდევდა სარწმუნოებრივი ხასიათის წეს-ჩვეულებათა, ქმედებების ამსახველი ტრაპეზობა. ეს „სოციალური აქცია“ ყველა ქრისტიანული და ხალხური რიტუალის ნაწილია. მიღებული განმარტებით რელიგია არის რწმენა იმისა, რომ ყოფიერების მთლიანობა მოიცავს წარმოსახვით ან მნიშვნელოვან ობიექტურ გარემოს (თოფჩიშვილი და სხვ., 2010). შესაბამისად, „პირველი ქრისტიანული ტრაპეზის/სისხლსა და ხორცთან ზიარება/ევქარისტია მოციქულთა დროიდანვე ღვთისმსახურების მნიშვნელოვანი ელემენტი იყო. მას პურის განტეხასაც უწოდებდნენ“. ტრაპეზობისას სტუმარ-მასპინძლის ქრისტესთან „ზიარების“, აუცილებელი ელემენტი იყო ღვინო - ქრისტეს სისხლი და პური - ხორცი ქრისტესი. ხალხურ ყოფაშიც მართლმადიდებლური ქრისტიანო-

ბის გავლენით ზუსტად ისეთივე ახსნაა, თუმცა პურს აქვს სხვა უფრო ფართო მნიშვნელობაც. ყველგან საქართველოში სასიამოვნოდ აღქმული ტრაპეზობის აღსანიშნავად დღემდე გამოიყენება ტერმინი „**პურ-ღვინო**“; დასტურდება ტერმინი „**პურ-მარილი**“. პური აღნიშნავს სიმბოლური, სტერეოტიპული კოლექტიური მოქმედებების ერთობლიობის ამსახველი ტრაპეზობისთვის საჭირო სხვა დანარჩენ პროდუქტსაც, მარილი კი მარილიანს, მადლიანს, გულიანს. **შდრ.,** გამოთქმები: „**მარილიანი საქმე**“; „**მარილიანი სიტყვა**“; „**მადლს მარილი მოაყარე**“. **ეთნოგრაფიული მასალა:** „პურ-ღვინით და პურმარილით კაცს აზიარებ ქრისტესთან. უფრო დიდ მადლს ვერ ეწევი ვერც მასპინძელი და ვერც სტუმარი“.

„ერთობით მიღებული სავსეობის უსაფრთხოების“/„თავდაცვას“ და სათემო საქმისთვისაც თავგართმევას საქართველოში უზრუნველყოფდა „გაუყოფელი დიდი ოჯახები“. ამ დიდ, გაუყოფელ სოციუმში „ოჯახის უფროსი მამაკაცის და ქალის მიერ შრომის „**თავგართმეული**“ და სამართლიანი განაწილება ეკონომიკური კეთილდღეობის საფუძველი იყო“. აღნიშნული დასტურდება საქართველოს ყველა თემის, ყველა დროის ეთნოგრაფიული მასალებით. **ბოლნისის ეთნოგრაფიული მასალებით:** ოჯახის უფროსი ქალი/„**ოჯახის დამბრუნებელი**“, „**ვარცლ-ბურჯის**“ ქალი, ოჯახს უფროს მამაკაცთან ერთად სარტყელივითაა შემოკრული“ (ტერმინები ოჯახის მმართველი ქალის აღსანიშნავად დავადასტურეთ 2019 წელს, ბოლნისის ეთნოგრაფიული ექსპედიციის მიმდინარეობისას). **აჭარული მასალებით,** რძლის შეხვედრისას „თაფლიანი ხელის დედაბომზე წასმა სიტკბოების ნიშანი იყო. სიტკბოება კი ერთობას უდრიდა. აღნიშნულიც უთუოდ აპირობებდა ყველანაირ ძლიერებას“.

ტრადიციული და „ერთობლივი მოხმარების ფორმა „**ქომაგობა**“ „ქომაგობა“ საქართველოს

სხვადასხვა თემში ცნობილია „ნადის“, „მამითადის“ და სხვა სახელებით. ეკონომისტი იორამ ბენ პორატი წერდა რა ოჯახის და მისი თითოეული წევრის კეთილდღეობის გარანტიებზე, მნიშვნელოვან ფაქტორებად ასახელებდა ერთობლივ მოხმარებას და ემოციურ ურთიერთობებს. ეკონომიკური სარგებლობა და ემოციური ურთიერთობები ეს არის ორი მნიშვნელოვანი ფაქტორი, რომელიც უდიდეს როლს თამაშობს ოჯახების უმრავლესობაში (მენაბდიშვილი, 2017) **შდრ.**: „ოჯახის ეკონომიკურ კეთილდღეობაში გადამწყვეტი როლი აქვს ტრადიციად, რიტუალადაც ქცეულ, სამუშაოების დროს „შეწვენას“. შრომაში შეწვნა მეტ-ნაკლებ მატერიალურ მზაობასთან ერთად „კაცობას და კარგახელიანობასაც“ ნიშნავდა (მთხრობელი, ჯ. ხეცურიანი, უცხერი. 2017); აღნიშნულს ადასტურებს ბოლნისის ეთნოგრაფიული ექსპედიციის დროს ჩაწერილი შრომითი სიმღერა „მო ბიჭებო მკა დავლოცოთ მომკაში დაგვიღამდება ამხანაგები კარგი გვყავს სახელი გაგვივარდება“ (მთხრობელი, ქვეში, ჯ. ურუმაშვილი).

ინდივიდუალიზმის ზედმეტად განვითარებამ, სამომხმარებლო დოვლათის შექმნისთვის სავაჭროდ, უცხოეთში სამუშაოდ წასვლამ და სხვა ქმედებებმა შედეგად მოგვცა დაცლილი სოფელი. შესაბამისად გაიშვიათდა სასოფლო თემის ამ ერთობლივ-მიზნობრივი ქმედების ტრადიცია.

დასკვნა

ქვეყანაში ბოლო პერიოდში განხორციელებულმა სოციალურ-ეკონომიკურმა ცვლილებებმა ძირეულად შეცვალა ადამიანთა ცხოვრების ტრადიციული წესი, მოშლის პირას მიიყვანა აღიარებულ ღირებულებათა სისტემა და ქცევის ნორმები. არადა, ადამიანის სურვილის გამომხატველი მატერიალური მოთხოვნილებები, ეკონომიკური კეთილდღეობა დღემდე პრიორიტეტულია. ამ გზაზე განმსაზღვრელი

ისევ შეიძლება იყოს ტრადიციული რიტუალები და შედეგზე გათვლილი სტიმულის მომტანი რწმენიანი ქმედება.

ლიტერატურა და წყაროები:

1. მენქიუ, გრ. (2008) ეკონომიკის პრონციპები. „დიოგენე“, თბილისი.
2. თოფჩიშვილი, რ., ხუციშვილი ქ., გუჯეჯიანი რ., (2010) თეორიული ეთნოლოგია. თსუ, თბილისი.
3. მენაბდიშვილი, (2017) საკუთარი ოჯახის ეკონომიკური შესაძლებლობების თვითშეფასება. თსუ., თბილისი. URL: <http://www.conferenceconomics.tsu.ge/?mcat=&cat=pers&leng=ge&adgi=885&title=%E1%83%A1%E1%83%90%E1%83%99%E1%83%A3%E1%83%97%E1%83%90%E1%83%A0%E1%83%98%20%E1%83%9D%E1%83%AF%E1%83%90%E1%83%AE%E1%83%98%E1%83%A1%20%E1%83%94%E1%83%99%E1%83%9D%E1%83%9C%E1%83%9D%E1%83%9B%E1%83%98%E1%83%99%E1%83%A3%E1%83%A0%E1%83%98%20%E1%83%A8%E1%83%94%E1%83%A1%E1%83%90%E1%83%AB%E1%83%9A%E1%83%94%E1%83%91%E1%83%9A%E1%83%9D%E1%83%91%E1%83%94%E1%83%91%E1%83%98%E1%83%A1%20%E1%83%97%E1%83%95%E1%83%98%E1%83%97%E1%83%A8%E1%83%94%E1%83%A4%E1%83%90%E1%83%A1%E1%83%94%E1%83%91%E1%83%90> (ხელმისაწვდომია 29.10.2019).